

**Examensarbete inom Trädgårdsingenjörsprogrammet
2007: 39**

(ISSN 1651-8152)

Växter vid havet

av

Emma Blixt

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

SLU-Alnarp

Växter vid havet

av

Emma Blixt

Ämne, 15 hp (10 p)

Handledare: Björn Salomonsson

Examinator: Arnulf Melker

Område: Växtförädling och bioteknik

Sveriges lantbruksuniversitet

Box 101, 230 53 Alnarp

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

SLU-Alnarp

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	5
SUMMARY	6
INLEDNING	7
Syfte.....	7
MATERIAL OCH METODER	7-8
TIPS OCH RÅD	8
Saltstress och salta vindar	8-10
Kyla	10-11
Höga temperaturer.....	11
RESULTAT AV VÄXTERNA	12-31
Lövfällande träd och buskar	11-25
<i>Acer campestre</i> L., Naverlönn	12
<i>Alnus incana</i> (L) Moench, Gråal	13
<i>Betula pendula</i> Roth, Vårtbjörk	13-15
<i>Caragana arborscens</i> Lam., Häckkaragan	15-16
<i>Elaeagnus commutata</i> Rydb., Silverbuske.....	16-17
<i>Fraxinus excelsior</i> L. Ask	17-18
<i>Hippophae rhamnoides</i> L. Havtorn	19-20
<i>Populus alba</i> `Nivea`, Silverpoppel	20-21
<i>Populus tremula</i> L. Asp.....	22
<i>Quercus robur</i> L. Skogsek.....	23-24
<i>Ribes alpinum</i> L. Måbär.....	24-25
<i>Rosa rugosa</i> Thunb. Vresros	25
Växter som rankar	26
<i>Wistaria sinensis</i> (Sims), Blåregn.....	26
Perenner	26-31
<i>Dianthus deltoides</i> L., Backnejlika.....	26

<i>Geranium sanguineum L.</i>, Blodnäva -----	26-27
<i>Iberis sempervirens L.</i> Vinteriberis -----	27-28
<i>Lavendula angustifolia Mill.</i>, Lavendel -----	28
<i>Phlox subulata L.</i> Mossflox -----	29
<i>Pulsatilla vulgaris Mill.</i> Bacsippa -----	30
<i>Stachys byzantina K. Koch</i>, Lammöron -----	30-31
SLUTSATS -----	31
REFERENSLISTA -----	32

SAMMANFATTNING

Detta examensarbete behandlar växter som trivs vid havet. Arbetet baseras på frågan vilka växter som tål ett vindpinat och utsatt läge?

Arbetet beskriver vad man skall tänka på när man börjar planera en trädgård vid havet. I arbetet har jag tagit upp vilka träd och perenner som man kan använda sig av när man skall skapa en trädgård vid havet.

Syftet med arbetet är att man skall kunna använda sig av mitt arbete när man åker till plantskolan för att inhandla växter.

Mitt arbete är baserat på en litteraturundersökning med information från böcker och en tidskrift hemträdgården. Mitt resultat är att man kan hitta träd och perenner som komplement till växter som inte trivs vid havet, utseendemässigt liknar de växter som inte trivs vid havet eller ett alternativ till en växt. Så det går att skapa en trädgård trots förhållanden som råder vid havet med blåst, salta vindar, stark sol och kalla vindar på vintern.

SUMMARY

This diploma work treats plants that enjoy the wide sea. The work is based on the question which plants that tolerate a distorted, tormented and set situation?

The work describes what man will intend on when one begins to plan a garden at the wide sea. In the work have I taken up which trees, bushes and perennial that one can use itself of when one will create a garden at the wide sea. The aim with is that one will use itself of my work when one goes to the plant school in order to purchase plants.

The work is based on a literature survey with information from books and magazine "Hemträdgården". My result is that one can find trees and perennials as complements to plants as does not enjoy the wide sea or an alternative to a plant. So it goes to create a garden despite relations that advices the wide sea wind, salt squints, strong sun and cold squints in the winter.

INLEDNING

Jag har alltid varit intresserad av naturen. För den som är naturintresserad och friluftsintrasserad finns det två områden i Sverige som lockar mer än andra: vår fjällvärld och vår långa kust med sina vackra skärgårdar. Alla kustväxter som jag tar upp är inte vanliga längs hela vår kust. Bakgrunden till arbetet är jag är uppvuxen vid havet och när man skall besöka en plantskola och vill köpa växter som ständigt utsätts för pinande salta vindar vet man inte vilka växter man skall köpa. Eftersom jag inte har hittat information på plantskolan om växter som trivs vid havet vill jag göra ett examensarbete om detta. När man har en trädgård vid havet kan man använda mitt examensarbete som vägledning när man är på plantskolan, något som jag själv önskade fanns när jag köpte växter. Jag vill även ta reda på växtens förmåga att tåla saltstress, stress orsakad av kyla, stress orsakad av höga temperaturer och hur vinden påverkar växten. Kikaren är viktig för fågelskådaren lika viktig är luppen för botanisten. Med luppens hjälp kan man verkligen uppleva de minsta blommornas skönhet, olika former, vackra färger, eventuell hårlighet på foderblad eller någon annan artskiljande karaktär.

Syfte

Var att jag skulle ta reda vad man skall tänka på när man anlägger en trädgård vid havet och vilka växter som tål dessa förhållanden. Man skall kunna använda mitt examensarbete som en vägledning när man skall välja växter.

Min frågeställning var vilka växter som tål ett vindpinat utsatt läge.

MATERIAL OCH METODER

Jag har läst olika böcker för att ta reda på vilka växter som tål förhållanden vid havet. I sommar har jag varit i Abbekås vid havet och studerat vilka växter som växer vilt. Dessa växter kan man använda sig av i sin trädgård. Jag har också gått längs stranden och titta på hur trädgårdarna ser ut i största allmänhet. Jag har läst tidskriften Hemträdgården för att ta reda bland annat saltstress.

Jag har plockat ut vissa växter som trivs vid havet och koncentrerat mig på dessa. Gjort en beskrivning på hur växten ser ut, vilka förhållanden som den tycker om och lite tips vad man skall tänka på och ibland har jag gett tips på vilka växter den påminner om men som inte trivs vid havet. Vidare har jag fokuserat på vilka förhållanden som råder i vårt klimat.

TIPS OCH RÅD

När man bor vid havet måste man ta hänsyn till att det blåser mycket, att det är speciella ljusförhållanden och att vinden är saltmättad när man väljer växter. När man planerar sin trädgård vid havet är det viktigt att använda sig av häckar som skydd mot blåsten. Det är viktigt att jorden är av god kvalitet innan man börjar plantera. Om matjorden är näringsfattig kan man förbättra den genom att tillsätta naturgödsel. Om däremot jorden är lerhaltig kan man blanda i kompost. Längs vår långa kust är jordarna mycket skiftande.

Havet påverkar havsväxterna mest. Havets salthalt påverkar växterna på stränderna. Kustväxterna är betydligt mer utsatta för vind än växterna i själva inlandet. Vinden torkar ut växterna och håller dem nere.

När det gäller klimatet är vårarna sena och kalla och höstarna långa och milda. Det tar lång tid för havsvattnet att värmas upp men när det har blivit varmt magasineras värmen långt in på hösten. Vintrarna blir inte lika kalla som de blir i inlandet. Alla dessa faktorer samverkar och bidrar till att vissa sydliga växter kan förekomma längre norröver längs kusterna. Nederbörden påverkar också floran

Saltstress och salta vindar

Växter som tål att utsättas för höga salthalter kallas Halofyter. I naturen vid stränderna finns jordar med höga salthalter. Detta beror på att transpirationen och avdunstningen gör att vattnet försvinner medan mineralämnena i vattnet, salterna, blir kvar i marken och samlas till högre koncentrationer.

Saltet som finns i marken innehåller oftast mycket kloridjoner och natriumjoner, men det kan också bestå av en blandning av joner med t ex kalcium, natrium, svavel och magnesium. Om man vill veta hur mycket salt jorden består av mäter man markvattnet genom dess elektriska ledningsförmåga. Desto högre ledningsförmåga markvattnet har, desto större mängd salt innehåller den.

Saltet som finns i rotzonen sänker markvätskans vattenpotential, det vill säga vattentrycket. Bladen måste ha lägre vattentryck än roten annars fungerar inte vattentransporten från rot till skott. Cellerna som finns i roten vill ha en likartad jonkoncentration som den i markvätskan utanför roten. Om andelen joner är större i markvätskan än i roten tränger vatten ut från cellerna i roten till markvätskan för att minska skillnaden i jonkoncentrationen.

Växten avger vatten vid höga saltkoncentrationer i marken i stället för att ta upp vatten från markvätskan. Hög salthalt gör också att enskilda joner, främst natriumjoner, kan medföra skada på växten. Detta gör att preteinproduktionen störs och att enzymer aktiveras. Vid för höga koncentrationer av natriumjoner och kloridjoner i kloroplasterna kan inte fotosyntesen fungera normalt. Med höga natriumhalter är det svårare för växten att ta upp kalcium, näringsämne som gör att växten har tillgång till för att kunna utvecklas normalt. Symptomen vid saltstress är missfärgning av bladen och minskad tillväxt. Ett sätt för växten för att få så lite saltskador som möjligt är att se till att jonerna inte transporteras till nybildade skott och blad, där saltet skulle göra mest skada.

Då jag har läst många olika böcker om torktåliga växter så har växterna som tål salta vindar gråa blad. Om man tittar närmare på bladen ser man att bladen inte är gråa i

sig själv utan bladen är täckta av små hår. Håren minskar avdunstningen, tar till sig saltet så växten inte blir skadad och fångar upp ljuset och ger dem en grå ton. Om växten inte har en grå ton utan på bladen har de istället ett blågrått vaxlager som gör att växten bevarar fuktigheten i växten och det gör att saltet hålls utanför. De grå bladen har skiftningar i färg beroende vilket väder som råder. En solig dag är bladen silvervita i solen och dämpat blågrå i dis och dimma.

När man planerar sin trädgård är det viktigt att använda sig av en häck eller en läplantering mot havet genom att använda sig av de allra tåligaste buskarna och träden till detta ändamål. När växterna får ett skydd mot den hårda vinden blir de frodigare och vackrare.

(Ahlbin, 2004, nr 6)

Kyla

Vissa subtropiska och tropiska växter är mycket känsliga för låga temperaturer, temperaturer en bit över nollstrecket, andra växter, inte minst i vårt svenska klimat har en förmåga att tåla riktigt kallt väderlek.

Varför klarar vissa växter mer kyla än andra och att en och samma växt kan klara mer kyla än andra och en växt kan klara låga temperaturer på vintern men skadas om den utsätts för lika låga temperaturer på sommaren?

När en växt utsätts för minusgrader så bildas iskristaller mellan cellerna i växten. Vattnet som finns inuti växtcellerna diffunderar ut och fryser till på dessa kristaller som kan bli tusentals gånger större än den själva växtcellen. När temperaturen stiger på våren och iskristallerna smälter så går vattnet tillbaka in i cellerna hos köldtåliga växter utan att dessa tagit skada. Om iskristallerna lyckats tränga in i cellerna, vilket kan ske hos köldkänsliga växter, membranerna och cellerna torkar ut och kan inte längre fungera normalt.

Man kan härda en växt mot kyla. Genom att man utsätter den för låga temperaturer, men det är viktigt att inte utsätta den för skadliga temperaturer, under en viss tid så

hinner växten bygga upp ett visst skydd mot lägre temperaturer. Växthormonet (ABA), som spelar en roll för växtens torktålighet, har betydelse för växtens motståndskraft mot låga temperaturer. ABA inducerar produktionen av proteiner som binder fast sig vid iskristallerna och bromsa deras tillväxt. Förhöjd halt av socker kan göra att växtens köldtolerans ökar.

Om man tittar på de mest köldkänsliga växterna som inte klarar temperaturer under eller nära 0 grader, till exempel citrusväxter, bananplantor eller ris vilka skadas redan vid en temperatur under 13 grader, har forskning visat att cellernas uppbyggnad spelar en roll för hur de klarar av kyla. Det skikt som håller ihop cellen kallas membran som består av ett lipidlager. När en växt har en hög andel mättade fettsyror jämfört med omättade så blir den mer köldkänslig. Det beror på att de mättade fetterna snabbare stelnar vid lägre temperaturer, jämfört med smör med olja. Om membranen stelnar så kan inte växten fungera normalt och proteinerna tar skada och fotosyntesen påverkas. Köldskadorna visar sig som missfärgningar och fläckar på bladen eller att hela bladverket vissnar
(Ahlbin, 2004, nr 6)

Höga temperaturer

Om en växt utsätts för värmestress minskar växtens tillväxthastighet. Fotosyntesen slutar fungera och det är den första effekten vid högra temperaturer.

Det är viktigt att växten har ett stabilt cellmembran när den utsätts för höga temperaturer. För växten skall klara höga temperaturer bör växtcellen innehålla stor andel mättade fetter. I värmeteranta växter utvecklas speciella proteiner som kallas för värmechockproteiner. Dessa proteiner produceras snabbt då växten utsätts för onormalt höga temperaturer. Proteinerna skyddar nukleinsyror och enzymer i växtcellerna från att brytas ned av värmen.

Växten skyddar sina blad för höga temperaturer genom att undvika att ta upp mer värme än nödvändigt genom att minska sin adsorption av solstrålning. Detta gör att bladen är håriga, vaxade eller ihoprullade för att ta upp mindre värme.

(Ahlbin, 2004, nr 5)

RESULTAT AV VÄXTERNA

Lövfällande träd och buskar

De träd och buskar som man finner längs kusterna är i stort sett desamma som finns inom de större växtregionerna. Kusterna längst i söder, som ligger inom den södra lövskogsregionen, har alltså mer inslag av lövträd än Norrlandskusten, som hör till den väldiga barrskogsregionen. Den historiska användningen av markerna sätter fortfarande sin prägel på vår svenska natur, trots att det har skett en igenväxning under de senaste 50 åren.

Trädens form och höjd påverkas av att de växer längs vindpinade havsstränder. Vresiga låga tallar, oxelträd och rönnar utgör ofta vanliga inslag på utsatta platser. Alen växer ända ner vid vattnet på mer skyddade ställen. Längs Norrlandskusten ersätts klibbalen norrut av gråalen. Flera av Sveriges mindre vanliga träd växer längs kusterna

***Acer campestre* L., Naverlönn, zon 3, salttålig (Alm, 1994)**

Om man inte får plats med ett stort skogsträd men vill ändå ha ett träd som ger ett lummigt intryck och är lätt att placera så är valet en (Löwenmo, 1969) Kronan är rundad och grenarna är knotiga (Palmstierna, 1999). Den får en vacker lysande orangegul höstfärg i slutet av oktober. Barken är vackert fårad, gröna blommor på våren och på hösten utvecklas de till vingade frukter som först är gröna men blir sedan purpurröda (Hammarström, 2004). Bladen på Naverlönnen har ett fint mönster, flikade (Palmstierna, 1999) och lövsprickningen sker omkring 1 maj (Löwenmo, 1969).

Man kan använda den som träd men är även bra som häck, den blir 8-10 meter hög. Den trivs i sol, halvskugga och skugga. (Hammarström, 2007) Den har inga speciella krav på joden men bästa resultat får man om jorden är lätt, fuktighetshållande och kalkrik (Löwenmo, 1969).

Alnus incana (L) Moench, Gråal, zon 7, salttålig (Alm, 1994)

Det latinska namnet *incana* kommer av *incanus* som betyder grånad (Palmstierna, 1999) Al för en sörlänning är lika med klibbal, *Alnus glutinosa* men för en norrlänning är den lika med gråal, *Alnus incana*. I norra Svealand och södra Norrland möts gråalen och klibbalen (Hammarström, 2007). Gråalen är ett snabbvuxet träd och är bra att använda som läträd (Palmstierna, 1999). Bladen är rundat avlånga med spets och grovt sågad kant, snygg gråludden på undersidan (Hammarström, 2007).

Den kan användas till som träd eller som buske och växer bra på torra sandmarker. Ett bra träd för de utsatta förhållanden som råder vid havet (Palmstierna, 1999). Den blir sällan inte mer än 15 meter hög och har ett ytligt rotsystem. (Holmåsen, 1989) Barken på yngre träd är slät och glänsande grå men som ett äldre träd blir barken matt och mörkgrå med en del sprickor längs med stammen. Bladen är äggformade och spetsiga, men kan också vara nästan runda. Bladen är mjukt håriga på båda sidorna som unga blad, sedan endast håriga på nerverna. Ovansidan på bladen är mörkgrön och undersidan är grågrön (Holmåsen, 1989).

Till skillnad från de flesta andra träd tål alen att stå med rötterna under vatten en längre tid. På rötterna sitter knytnävstora knölar och i dessa knölar finns en mycket speciell svamp som tar upp och utnyttjar luftens kväve. I södra Sverige kan man se blommande alar redan i slutet av mars och i början av april, de brunviolettera hanhängena blir också längre. På hösten tappar alen sina blad som fortfarande är gröna (Hammarström, 2007).

Betula pendula Roth, Vårtbjörk, zon 7, salttålig (Alm, 1994.)

Släktet *Betula* innehåller ca 60 björkarter (Palmstierna, 1999). Vårtbjörken är den klassiska "svenska" björken. (Persson, 1997) Man förknippar björken med det

nordiska ljuset. Så björken är en motsats till de oändliga vidderna av mörka barrträd (Hammarström, 1989).

Ju längre upp man kommer i landet desto vitare är Björkens stam, barken kallas för näver (Löwenmo, 1969). Som ungträd har björken en glänsande gulbrun eller rödbrun bark, sen slät vit näver. Stammen på äldre träd blir tjock, svartaktig skorpbark och grenarna blir slätare. Namnet vårtbjörk kommer av att kvistarna är skrovliga detta beror på upphöjda vita hartsvårtor (Holmåsen, 1989)

Man kan plantera björken i gräsmattan, gillar inte stående grundvatten och allra bäst trivs den på humusrik sandmylla. Kronan är lätt som inte ger så djup skugga och rotsystemet är ytligt (Löwenmo, 1969). Grenarna är hängande och bidrar till björkens karakteristiska utseende (Nyblom-Holmberg, 1983).

När man hör namnet "Hängbjörk" är det vårtbjörken man menar och speciellt mer extrema typer med mer eller mindre kraftigt hängande skott. Lövsprickningen och blomningen sker i april-maj. Bladen är triangulära-rutformiga med en spets och bladskäftet är kalt. Bladkanten är vasst, ojämnt dubbelsågad. På hösten får bladen en brunaktig gul höstfärg. Honhängena kommer fram med bladen och hanhängena är klara redan hösten innan. Vinden sköter pollineringen och när befruktningen är klar vänder sig honhängena nedåt. Fröna mognar i juli-augusti, de är tunnskaliga, vingade nötter som sprids inte förrän under hösten och vintern. Den är anspråkslös när det gäller markförhållanden och trivs på näringsfattig torr jord (Holmåsen, 1989) och den blir -5 meterhög efter 10 år (Persson, 1997) men det tar 60-80 år innan den nått full storlek (Holmåsen, 1989).

Vårtbjörken är en ljusälskare och den tål inte skugga. Vårtbjörken finns i hela landet men når inte upp i fjällen. Om man vill ha ett träd som har en luftig krona och som ger ett ljust inslag i trädgården så skall man helt klart välja en vårtbjörk. Vårtbjörken trivs där jorden är näringsfattig och Glasbjörken *Betula pubescens* är mer knuten till en fuktig mark. (Holmåsen, 1989)

***Betula pendula*, Vårtbjörk**

***Caragana arborens* Lam., Häckkaragan, zon 7, mycket salttålig (Alm, G.)**

Ursprungligen från Sibirien, Manchuriet. I början av maj sker bladsprickningen, i slutet av maj eller början av juni blommar (Löwenmo, 1969) den med citrongula blommor (Palmstierna, 1999) och sedan får den baljor som inte är giftiga (Löwenmo, 1969). Bladen har en frisk grön färg och består av en mängd småblad (Palmstierna, 1999). Man kan föröka den med hjälp av fröna. Det är en bra växt eftersom den kan växa i sandig eller stenig jord och bra för karga förhållanden (Löwenmo, 1969).

Häckkaragan kan man använda som prydnadsbuske, friväxande eller som häckväxt, den blir cirka 3 meter hög (Nyblom-Holmberg, 1983) och är något taggig den kan bli grov med tiden. Häckkaragan är en av de mest hårdiga prydnadsträden. Om man vill ha den som häck skall man beskära den regelbundet för att få en fin häck (Palmstierna, 1999)

***Caragana arborescens* Lam., Häckkaragan**

***Elaeagnus commutata* Rydb., Silverbuske, zon 7, mycket salttålig (Alm, 1994)**

Kommer ursprungligen från Nordamerika (Löwenmo, 1969). Havtorn tillhör samma familj som Silverbuske och de är utmärkta för de blåsiga förhållandena vid havet. Silverbusken är oerhört lättodlad, om den får en normal tillgång på näring och får full sol, den trivs på alla slags jordar (Palmstierna, 1999). Den har vackra silverglänsande blad och i juni blommar den med gröngula blommor som har en stark vaniljdoft. När bladen ramlar av är den dekorativ med de ljus kanelbruna årsskotten (Löwenmo, 1969). Något man bör se upp med är att den skjuter många rotskott (Nyblom-Holmberg, 1983) och man bör inte plantera den intill husgrunder. Den blir sällan över 2 meter hög.(Löwenmo, 1969)

***Elaeagnus commutata* Rydb. Silverbuske**

***Fraxinus excelsior* L. Ask, zon 5, salttålig (Alm, 1994)**

Det är en klassiker i trädgården. Asken är det träd som slår ut sist av alla på våren och tappar bladen som har en vacker olivgul färg tidigt på hösten. Släktet Ask omfattar lättodlade och snabbväxande träd (Palmstierna, 1999) Ett bra träd som passar för den stora havstomten. För den lilla tomten finns den lägre sorten (Hammarström, 1989). Bladen är sammansatta av 9-15 småblad. De är ovalt lansettlika, spetsiga och med en bladkant som är vasst, framåtriktat tandad. Bladskäftet är långt och har en djup fåra på ovansidan. Hela bladet är längst av alla kan bli 35 cm långt (Holmåsen, 1989).

Asken blommar i maj på barkvist. Blommorna har inga kronblad och foderblad och kan ha tvåkönade blommor eller enbart hanblommor och enbart honblommor men den kan också vara mångbyggare dvs en bladning av alla tre blomslagen. Ett träd kan variera könligt från ett år till ett annat. Frukterna är gröna, avlånga, platta nötter, vridna som propellervingar, de mognar vid lövsprickningen och blir gulbruna (Holmåsen, 1989).

Om Asken står på rätt plats kan den växa snabbt och bli stort med tiden. Kronan har ett glest grenverk och trädet ger en skir grönska och lite skugga på vintern. Om man ser en avlövad ask kan man känna igen den på att skotten ytterst på grenarna strävar uppåt i jämna bågar (Palmstierna, 1999).

Asken hör till de så kallade ädla lövträden som är lövat kortast tid (Hammarström, 2007). Man bör odla den på en bra jord men inte för näringsfattig om inte vattentillgången är extra god och inte heller för torrt om inte kalkhalten är hög. Den blir 4-5 meter hög efter 10 år och trivs i ett soligt läge. Ett typiskt kännetecken för asken är de svarta knopparna och den är ensam om detta bland våra svenska lövträd (Palmstierna, 1999).

***Fraxinus excelsior* L. Ask**

***Hippophae rhamnoides* L. Havtorn, zon 6, salttålig (Alm, 1994)**

Man kan hitta Havtorn vildväxande vid stränderna på flera ställen i Sverige. Om den växer på mager jord blir den sällan mer än ett par meter hög om den däremot växer på en bra jord kan den bli cirka 6meter hög. (Hammarström, 2007).

Havtorn har en huvudrot som kan tränga meterdjupt ned i marken och den har även många kryprötter nära markytan. Den har en ovanligt stark vegetativ förökning genom att den sänder ut rotskott. På stranden fungerar den som en bra sandbindare (Holmåsen, 1989). För att den skall bära apelsinfärgade bär måste man plantera några stycken, både honplantor och hanplantor (Hammarström, 2007).

Man kan äta bären som är sura och de är bland det C-vitaminrikaste som finns i bärväg och fruktväg (Palmstierna, 1999). Havtorn blommar på bar kvist och lövsprickningen sker de sista dagarna i maj (Hammarström, 2007). Unga skott har en brunaktig bark, men blir sedan gråsvart, slät, till sist längssprickig på stammarna och avstöts i långsträckta flagor. Det säregna med Havtorn i vår vilda flora är de silverglänsande sköldlika hårfjällen som finns på knoppfjällen och de unga skotten. Bladens undersidor är silverglänsande, sköldlika hårfjäll och ovansidorna är grågröna-mörkgröna. Hårfjällen är mycket små, diametern är ca 1/3 mm. Bladets form är smalt jämbred-lansettlik och bladkanterna är helbräddad (Holmåsen, 1989).

På sommaren är den vacker med sina silverglänsande blad och på vintern har den en vinterdräkt med silvergråa skott. Man kan föröka den med frö, tyvärr tar det ofta ett helt år innan de börjar spira (Hammarström, 2007). Om man vill plantera något som binder sanden är Havtorn ett bra alternativ och den ger frukt som man kan göra sylt och saft av (Holmåsen, I.).

Tyvärr är havtornsbären svårplockade även när de är mogna sitter de ordentligt fast på de tornförsedda grenarna. Bären kan med fördel försiktigt klippas av grenarna med en liten sax. Av bärsaften kan man göra saft, likör och gelé, gärna blandad med vinteräpplen. Havtornen blommar på bar kvist och lövsprickningen sker de sista dagarna i maj. Om man har en trädgård vid havet och vill ha ett träd som liknar ett olivträd då skall man välja att köpa en Havtorn, det kallas för Nordens olivträd

***Hippophae rhamnoides* L. Havtorn**

***Populus alba* 'Nivea', Silverpoppel, zon 3, salttålig (Alm, 1994.)**

Namnet Silverpoppel kommer ifrån att den har silveraktiga bladundersidan på de grönblå bladen. Stammen är vackert silvrigt grågrön men sen spricker den och blir krockig (Palmstierna, 1999). När man jämför Silverpoppeln med andra poppelsorter så växer den ganska långsamt, men den kan istället bli uppnå mycket hög ålder. Den växer på alla slags jordar och är vindtålig. Ett problem är att den skjuter lätt rotskott. Trädet blir 25 meter högt och har en gles krona (Hammarström, 2007).

***Populus alba* 'Nivea' Silverpoppel**
Bladframsida

***Populus alba* 'Nivea' Silverpoppel**
Silveraktiga bladundersidan

***Populus tremula* L. Asp, zon 8, salttålig (Alm, 1994)**

Den har en lätt krona med de ständigt fladdrade löven (Hammarström, 2007). Aspen har en cylindrisk, rak stam och en luftig krona. Rotsystemet är vidsträckt och ytligt och sänder upp rotskott. På unga träd är barken blank, grönaktigt gulgrå och på äldre träd är barken sprucken nedtill, svartgrå skorpbark. Bladknopparna är glänsande gulröd-bruna, spetsiga och vanligen något klibbiga. Blomknopparna är rundade och mycket större. Aspen är en tvåbyggare och blommar i april-maj på bar kvist med ludna hängen. Bladen är hjärtlika med fint tandad kant och har ett långt vit bladskäft som tillplattat på sidorna (Holmåsen, 1989).

Aspen blir ca 25 meter hög, dess nordgräns går långt upp i Norrland. Aspen trivs överallt där det är goda ljusförhållande. *Populus tremula fastigiata* växer pelarformigt och är bra om man har en mindre trädgård med lite utrymme. (Löwenmo, 1969). Man kan föröka aspen med frön men aspen förökar sig även med rotskott och det är det vanligaste förökningssättet (Hammarström, 2007). *Populus tremula fastigiata* växer pelarformigt och är bra om man har en mindre trädgård med lite utrymme (Löwenmo, 1969). Aspen kan man hitta ända upp till Lappland (Holmåsen, 1989).

***Populus tremula* L. Asp**

***Quercus robur* L. Skogsek, zon 5, salttålig (Alm, 1994)**

Skogseken är den man ofta kallar för ek, den växer ända upp till Norrlandsgränsen. Den troligaste äldsta eken i Sverige finns i Småland i Norra Kvill och den kallas för Rumskullaeken. Den har en omkrets på 14 meter och man anser att den är över tusen år gammal (Hammarström, 2007)

Ekens krona har en omfångsrik krona med grova, knotiga, nedtill nästan horisontella grenar. Roten består av en pålrot och får sedan grova sidorötter så man ser sällan en stormfälld ek. Den unga barken är först slät men spricker snart upp med långsprickor och äldre ekar får en fårad skorp bark (Holmåsen, 1989)

Kvistarna är knotiga och kraftiga. Bladen är först gula och rödbruna men blir sedan mörkgröna på ovansidan med en ljusare undersida. Blandkanten är helbräddad men med oregelbundna flikar och de sitter rosettliskt samlade det beror på att knopparna sitter tätt packade runt spetsknoppen. Det ovanliga med eken är att den från årets nya skott växer i juli ut en andra skottgeneration. På hösten kan man hitta stora grenar från eken på marken det är eken som har sköt beskärningen själv genom att avstötningsskikt bildas. Bladen får en brun till en mer orangebrun färg på hösten (Holmåsen, 1989).

Blommor gör den samtidigt som lövsprickningen sker i maj-juni.

Hanblomställningarna ser ut som korta snören med knutar på. Honblommorna är mycket små och är röda och sitter en eller ett par tillsammans på 2-5 långa skaft, utgår från skottets spets (Holmåsen, 1989).

Ollonet som är en nöt är först vitgrönt men blir sedan ljusbrunt som moget. Vart 5-7 år med intervaller sker rika blomningssättningar och fruktsättningar. Eken har små krav när det gäller växtplats och kan växa i ganska mager och stenig jord. Den har ett stort ljusbehov. Bergeken är lägre, mer oregelbundet förgrenad krona och har en rakare stam än skogseken, *Quercus petraea*. Det är bra att skogseken har ett stort ljusbehov precis vilka förhållanden som råder vid havet. (Holmåsen, l.).

Quercus robur L. Skogsek

***Ribes alpinum* L. Måbär, zon 8, mycket salttålig (Alm, 1994)**

Måbär är en lättodlad buske, den blir 1-1,5 meter hög. Om man vill ha en buske som grönskar tidigt skall man välja Måbär som grönskar tidigaste på våren (Nyblom-Holmberg, G.), ofta 14 dagar innan andra lövfällande buskar (Löwenmo, R.).

Måbären är i regel en tvåbyggare. I både honblommorna och hanblommorna finns pistill respektive ståndare, men de är inte fullt utvecklade och fungerar i allmänhet inte. Barken är brun och de yttre skikten ramlar av i efterhand som tunna flagor. Bladen är treflikiga, påminner om vinbärsblad och är ibland femflikade men det är sällan så, klargröna med glänsande undersida och de är ganska små.

Blommorna är uppåtvända jämfört med de övriga i släktet och blommorna är skålformade. Måbär tillhör samma släkt som vinbär och krusbär. Hanbuskarna är särskilt rikblommiga och de blommar i maj-juni med gröngula blomklasar (Holmåsen, 1989). Den får vackra klarröda bär och smaken är fadd och jolmigt sötaktig.

Den trivs i sol, skugga och halvskugga (Nyblom-Holmberg, 1989). Måbär är en bra häckväxt och man kan föröka den genom att ta sticklingar (Löwenmo, 1969). Den kan även växa i den magraste jordmånen. Om man skall plantera en Måbär så är den bästa tiden på hösten. (Löwenmo, 1969).

***Ribes alpinum* L. Måbär**

***Rosa rugosa* Thunb. Vresros, zon 6, mycket salttålig (Alm, 1994)**

Den kommer ursprungligen från Japan. Vresrosen är den mest användbara rosen (Löwenmo, 1969). Blommorna är antingen rosenröda (Holmåsen, 1989) eller vita blommor (Löwenmo, 1969) och de är 6-8 cm i diameter (Holmåsen, 1989). Den långa blomningen som sker på högsommaren (Löwenmo, 1969) sedan får en stora röda vitaminrika nypon (Holmåsen, 1989). Man kan använda den som buske men den passar utmärkt som häck (Löwenmo, 1969). Ett varningstecken är att den ger många rotskott och att den växer väldigt snabbt. Den blir 1-2 meter hög buske med mycket stark förgrening. Utlöparna och den täta, vinddämpande busken har gjort vresrosen till en bra sandbindare. Bladen är blanka, mörkgröna med rynkig ovansida, undersidan är gråaktigt filthåriga. De har 7-9 småblad (Holmåsen, 1989).

Växter som rankar

***Wistaria sinensis* (Sims), Blåregn, zon 2 (Alm, 1994)**

Den kommer ursprungligen från Kina. Den blir ca 12 meter hög och kan täcka stora väggytor. Blåregn trivs bäst mot en sydvägg och den vill ha en kalkhaltig, väl-dränerad jord i ett soligt läge. Om man vill föröka den kan man göra det med avläggare.

Eftersom Blåregn inte är självklättrande måste man ge den stöd. Blomklasarna är ca 30 cm låga och blomningen sker i juni. Blommorna sitter vid basen av årsskotten. Om man vill ha en rik blomning skär in årsskotten till 15 cm för att på våren ytterligare kortas av till 5-10 cm (Löwenmo, 1969).

Perenner

***Dianthus deltoides* L., Backnejlika (Alm, 1994)**

Den kommer ursprungligen från Europa och delar av Asien (Månsson, 1994). Det finns totalt 5 vildväxande arter i Sverige (Görling, 1989) Backnejlikan bildar täta tuvor, den blir 10-12 cm hög och den sprider lätt ut sig så den tar lätt över i rabatten, man måste hålla efter den. Bladen är smala, något barrlika, små och mörkgröna (Månsson, 1994). Bladen är gröna året runt (Palmstierna, 2003). Ibland kan den bilda kuddlika halvbuskar (Görling, 1989)

Blommorna finns i vit (Albus), röd (Brilliant) och lydande karminröd (Leuchtfunk) (Månsson, 1994) och blomningen sker i juni till juli (Palmstierna, 2003). Vackrast blir den om den får växa på mager jord men den trivs i de flesta lite torra jordar (Månsson, 1994) Om man vill föröka den kan man göra det genom delning eller med frön, den självsår sig lätt. Backnejlikan är härdig. (Månsson, 1994).

***Geranium sanguineum* L., Blodnäva (Alm, 1994)**

Den kommer ursprungligen från Europa, Kaukasus, Armenien. Man kan hitta den vildväxande i Sverige. Blodnävan växer upp från en grov, grenad jordstam och kan bilda stora bestånd och blir 15-30 cm hög (Månsson, 1994). Blodnävan är en bra marktäckare och den växer till stora kuddar. Grenade stjälkar som är hårig med

ganska fint 5-7 fikiga blad som får en snygg röd höstfärg. Blommorna är Karminrosa, 3-4 cm breda och sitter ensamma. Den finns även med rent vita blommor `Album´, `Nanum´ har rosa blommor och blir 15 cm hög. Blomningen sker från juli till augusti. Den trivs i lucker och väl-dränerad, kalkhaltig jord (Månsson, 1994), den trivs i ett soligt läge, (Persson, 1997), tål torka och är mycket hårdig. (Månsson, 1994)). Om man vill plantera en näva skall man välja en blodnäva som tål förhållande vid havet i förhållande till en flocknäva som vill ha skugga och torka.

***Geranium sanguineum L.*, Blodnäva**

***Iberis sempervirens L.* Vinteriberis (Alm, 1994)**

Den kommer ursprungligen från Sydeuropa. Vinteriberis är en vintergrön halvbuske med liggande grenar, som blir 15- 30 cm hög. Den breder ut sig till 60 cm i diameter. Kraftigt förgrenade stänglar och i grentopparna sitter ca 5 cm breda, flata klasar med små blommor som är vita, men de blir blekt violetta innan de vissnar (Månsson 1994).

Bladen är mörkgröna, jämbreda till spatelformade. Man kan klippa ner den 2/3 av höjden när den har blommat. Om man planterar den i ett utsatt läge kan det vara bra

att vintertäcka den. Den trivs i näringsrik, väl-dränerad men inte allt för torr jord. Det är viktigt att placera den i ett soligt läge för att få en kompakt planta. Man kan föröka den med sticklingar på sommaren.

(Månsson, 1994).

***Iberis sempervirens* L. Vinteriberis**

***Lavendula angustifolia* Mill, Lavendel (Alm, 1994)**

Blommorna är blålilla med en underbar doft. Bladverket är gråaktigt. Lavendeln hör till halvbuskarna är förvedad och för att få bästa resultat skall man klippa den varje år annars blir den risig (Palmstierna, 2003). Blomman är tvåläppig, rörformad och sitter på ett bladlöst ax, överläppen är 2-delad (Görling, 1989) Det finns också arter med vita blommor och en med rosa blommor, men man skall välja den lilla som är hårdigare. Den är hårdig i ett väl-dränerat läge (Palmstierna, 2003). Den trivs bäst på soliga platser, gärna sandig genomsläpplig och kalkrika jordar (Månsson, 1994). Man kan torka blommorna och använda till potpurrier och doftpåsar. Höjden blir ca 30-70 cm beroende på sort (Palmstierna, 2003.).

***Phlox subulata* L. Mossflox (Alm, 1994)**

Den kommer ursprungligen från Östra USA. Det finns en mängd olika sorter av mossfloxen. Mossflox bildar mattor med små syl-likade blad (Görling, 1989).

Blommorna är ca 2 cm breda och har ganska smala kronblad. Plantorna blir 10-15 cm och blir översållade med blommor under maj till juni (Månsson, 1994).

Blommorna finns med blå rosa, röd, vit i olika nyanser (Görling, 1989). Den trivs på den flesta väl-dränerade jordar och den får gärna vara kalkhaltig. Putsa plantan när den blommat klart. Den övervintrar som grågröna tuvor och det är viktigt att täcka tuvorna på våren så länge det är tjäle i marken, annars är det en risk att plantan torkars ut av vårsolen. Man kan föröka den genom delning (Månsson, 1994) och den är härdig (Palmstierna, 2003)). Det finns många hybrider och den rena arten är ovanlig i odling (Görling, 1989).

***Phlox subulata* L., Mossflox**

***Pulsatilla vulgaris* Mill. Bacsippa (Alm, 1994)**

Den kommer ursprungligen från Europa, västra Asien. Man kan hitta den vildväxande i Sverige. Bacsippan är en pålrotsförsedd växt med finflikiga blad som är vithåriga som unga. Bladen utvecklas samtidigt som blommorna eller efter blomningen (Månsson, 1994). Bladen sitter i en krans (Görling, 1989) Blommorna är upprätta, stora, klocklika är håriga på utsidan och sitter i toppen på stadiga stjälkar. Blommorna är Blåviolett i varierade nyanser (Månsson, 1994). Det finns även med röda blommor `Röde Klokke´ och vita blommor `Alba´. Den bildar tuvor och har en dekorativ fröställning (Görling, 1989)). Den trivs på de flesta torra, lättare jordar, det är viktigt att jorden är väl-dränerad. Eftersom Bacsippan har en ömtålig pålrot är det vanskligt att dela den om man försöka bör man göra det genast efter blomningen (Månsson, 199) Annars kan man föröka den med frön som skall sås så färska som möjligt (Görling, 1989)

***Stachys byzantina* K. Koch, Lammöron (Alm, 1994)**

En bra kantväxt som pryder sin plats redan under tidig vår. Lammöron är en typisk växt för torra rabatter. Den har en oansenlig blomstängsel i grårosa ton som skjuter upp ur bladrossetten. (Palmstierna, 2003). Blommorna är karminrosa (Persson, 1997). När den har blommat klart dör hela rosetten, vilket gör att det blir en tomrum i den silvergrå mattan (Görling, 1989). Man skall välja en sort kallad `Silver Carpet` som blommar mycket sparsamt och detta gör att det inte blir så många tomrum (Månsson, 1994). En växt som är utmärkt att placera i sluttningar och är en bra marktäckare (Persson, 1997). Det är en mycket tålig växt och den trivs med mager torr jord (Palmstierna, 2003). `Silver Carpet` blir 10 cm hög (Månsson, 1994) och arten blir 15-25 cm hög (Palmstierna, 2003). De silvergrå ludna öronen är snygga tillsammans med andra växter.

***Stachys byzantina* K. Koch, Lammöron**

SLUTSATS

Min frågeställning var vilka växter som tål ett vindpinat utsatt läge. Man kan åka till havet och se vilka träd, buskar och växter som växer vild. Sedan utgå från dessa när man skall anlägga sin trädgård. Det är mycket man måste ta hänsyn till när man väljer växter. De måste tåla hårda vindar, saltet från havet, saltstress, en del värme och torka sommartid och dessutom överleva vintern med flera milda, men ofta blöta månader i sträck. Efter att jag har läst böcker om tåliga växter som trivs vid havet har jag förstått att många växter som trivs med förhållanden vid havet har silveraktiga blad så man kan alltså utgå från att dessa växter trivs vid havet. Man kan också utgå från de växter som heter maritima på latin som betyder växter vid havet och littoralis som betyder växter vid sandkanten. Det är viktigt att ha någon typ av läplantering till exempel buskage, träddungar, häck mot havet är mycket effektivt. Använd de tåligaste buskarna och träden sådana buskar och som växer ofta vilt vid stränderna. När man nu ordnat lä är det lättare att välja vilka perenner man skall använda sig av. Det är bra om perennerna är tåliga mot salta vindar som sveper in nästan året runt. Man bör inte välja höga perenner som har sköra stjälkar som lätt bryts av välj istället låga perenner som har sega stjälkar och de som bildar rosetter.

REFERENSLISTA

- Alm, G. (1994) Välja växter. Lathund för trädgårdsägare
Stockholm: Natur och kultur Bokförlag
- Görling, K. (red.) (1989). Perennerboken med växtbeskrivningar.
Helsingborg: Movium och LTs förlag.
- Löwenmo, R. (1969) *Trädgårdens buskar och träd i färg*
Stockholm: Almqvist och Wiksell Förlag AB, 4 upplagan
- Holmåsén, I. (1989). *Träd och buskar*
Lund: BTJ Tryck AB,
- Månsson, L. & Johanson, B. K. (1994) *Perenner i din trädgård – till nytta och fågling*
Västerås: ICA bokförlaget AB, 2 uppl.
- Nyblom-Holmberg, G. (huvudred.) (1983) *Bonniers stora bok om trädgård*
Stockholm: Bonnier Fakta Bokförlag AB, 2 uppl.
- Persson, B. (red.) (1997) *Blommor och buskar*
Södra Sandby: Blommor och buskar förlag KB
- Palmstierna, I. (2003) *Perenner eviga skönheter i trädgården.*
Stockholm: Bokförlaget Prisma
- Ahlbin, S. (2004) Om stress orsakad av kyla. *Hemträdgården*, 4, 23.
- Ahlbin, S. (2004) Om stress orsakad av höga temperaturer. *Hemträdgården* 5, 22.
- Ahlbin, S. (2004) Om växtens förmåga att tåla saltstress. *Hemträdgården*, 6, 30
<http://skud.ngb.se/skud/>
- Alla bilderna är tagna av Emma Blixt.